

**АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ
ЕКОНОМІКОЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ**

Сучасна фінансово-економічна криза — це, насамперед, криза розуміння економічних процесів. У передкризовий період вважалося, що фінансова, в т.ч. грошово-кредитна політика, може ґрунтуватися на правилах. Але за останні роки дослідження засвідчили, що в рядах макроекономічних змінних відсутні закони подібності і фрактальні структури. Економічні закони набувають все більше ймовірнісного характеру. Економічна система стає сферою «блукуючих» кількісних закономірностей [1, с. 31]. Криза визначила наперед необхідність перегляду найважливіших наукових положень у галузі теорії макроекономічної рівноваги (проблема турбулентності); концепції ефективності ринків (проблема оцінки активів); концепції ризик-менеджменту (проблема виникнення нових ризиків).

В економіці розвинутих країн світу через розмах фінансових операцій складаються м'які кредитні обмеження. За таких обставин знижуються обмеження попиту. Причиною цього явища є значна трансформація у другій половині ХХ ст. економічних процесів і формування в розвинутих країнах боргової економіки. Парадоксом боргової економіки є визначення макроекономічної рівноваги з урахуванням майбутнього виробництва і споживання. Неминучим наслідком такої економіки виступають перманентні фінансові інновації, масштабний ринок деривативів. За таких обставин державне регулювання як національної, так і глобальної економіки повинно зосередитись на протидії ринковій турбулентності; компенсації неефективності ринків; згладжуванні наслідків нераціональної поведінки економічних агентів; коригуванні ефекту асиметричної інформації; зниженні нових ризиків, що виникають в процесі функціонування господарської системи.

Регулювання неминуче в ситуації, коли не діє механізм саморегулювання. Але регулювання є процес, що здійснюється на основі суб'єктивних рішень і за умов асиметричної інформації, якраз характерної для кризового стану економіки. Звідси впливає найбільша проблема регулювання, яка полягає у тому, що регулятори, звичайно, приймають рішення на короткому обрії, тобто йдуть за подіями. Так, у державному управлінні економікою в Україні «...переважає циклічна тактика з край низьким часовим горизонтом. Відповідно, нині в країні всі економічні параметри і

результати державної політики оцінюються, головним чином, порівняно з аналогічним моментом попереднього року. Через цю особливість державної стратегії Україна за роки незалежності перетворилася на країну малих справ» [2, с. 347]. Головна ж стратегічна мета регулювання економіки — створення якісного економічного середовища. У такому середовищі має забезпечуватися адекватна оцінка праці і капіталу як факторів виробництва; взаємна збалансованість публічного і приватного секторів; запобігання надмірному розшаруванню населення за рівнем доходів.

У ситуаціях, коли світова фінансово-економічна рецесія накладається на глибоку економічну і внутрішньополітичну кризу в країні з послабленими державними інститутами, існують два взаємопов'язаних підходи до державного регулювання національної економіки:

- 1) встановлення жорстких процедур контролю над угодами й учасниками ринків;
- 2) введення й абсолютне дотримання чітких правил забезпечення фінансової стабільності.

Посилення кризових процесів у національній економіці вимагає термінових, узгоджених між собою заходів, насамперед, у сфері монетарної та фіскальної політики, спрямованих на розбудову стабільної фінансової системи і модернізацію реального сектора економіки, а саме: перехід до політики гнучкого валютного курсоутворення; селективна підтримка і зміцнення банківської системи, розширення її ресурсних можливостей та інструментів економічного зростання; посилення спроможності фінансового сектору до трансформації вільних коштів населення в інвестиційні ресурси. В умовах інвестиційного дефіциту надзвичайно важливим є забезпечення ефективного використання обмежених бюджетних ресурсів шляхом використання механізмів державного замовлення винятково на кількох пріоритетних напрямках економічного розвитку, зосередивши основну увагу на інфраструктурних проектах.

Зрозуміло, при досягнутій відкритості вітчизняної економіки підтримання сукупного попиту перетворюється у стимулювання імпорту, іноземного товаровиробника. У такому випадку чи не єдиною відповіддю на виклики глобалізації має стати політика підвищення ємності внутрішнього ринку, зростання частки на ньому національного товаровиробника.

Розроблення довгострокових антикризових заходів передбачає формування спеціальної інфраструктури. Така інфраструктура повинна включати: платіжну систему здатну, забезпечити центральний банк інформацією щодо виконання комерційними банками платіжних доручень їх клієнтури; трирівневу банківську си-

стему з виділенням спеціальної групи крупних державних банків, що обслуговують системоутворюючі підприємства; організацію грошової пропозиції з використанням в якості основного інструменту депозитів центрального банку у комерційних банках.

Загалом антикризову трансформацію державного регулювання національної економіки сьогодні важко уявити поза контекстом реформування глобальної фінансової системи. Світова фінансова криза має системний характер, зачіпає більшість галузей економіки і соціальної сфери в кожній країні, впливає на структуру світової економіки і принципи міжнародних економічних відносин. Велика ймовірність того, що криза буде тривалою у часі. За таких умов об'єктивно зростає роль держави, урядового регулювання в господарському житті країни. В цьому сенсі актуалізується полеміка довкола вічних питань щодо характеру державного втручання в економіку, співвідношення авторитаризму і демократизму в державному управлінні, ліберальних і протекціоністських заходів економічної політики, гармонізації глобальних і національних регуляторів фінансово-економічної сфери. Водночас держава повинна не заважати оздоровлюючому впливу кризи, при цьому максимально знижуючи негативні гуманітарні наслідки. Держава зобов'язана, насамперед, рятувати ті галузі, які є системними для економіки, і це в першу чергу банківська система [3, с. 43].

Необхідність переорієнтації національної економіки на внутрішні джерела інвестування в умовах світової фінансової кризи передбачає певну перебудову всієї системи державного регулювання господарських процесів з урахуванням зовнішніх чинників і, насамперед, назрілого реформування світової фінансової системи. В основу такого реформування будуть закладені нові підходи, нові уявлення щодо інверсії функцій ринку й державного регулювання економіки в контексті глобальних тенденцій постіндустріального розвитку людської цивілізації. З огляду на зазначені тенденції, варто чітко визначитися у питаннях про масштаби, сфери, механізми й інструменти державного втручання у розвиток національного господарства як складової глобальної економічної системи перехідного типу.

Переосмислення традиційних концепцій державного регулювання ринкової економіки в умовах глобалізації приводить до таких висновків:

1. Глобалізація висуває підвищені вимоги до суспільного сектору, в орбіту якого втягуються так звані міжнародні суспільні блага.

2. Глобалізація підвищує вимоги до якості інституційного середовища при ослабленні національної держави, доля авторитарних режимів не є наперед визначеною [4, с. 43].

3. Під впливом глобалізації у західних суспільствах відбувається демонтаж концепції та практики «держави добробуту», на зміну якій, на думку деяких дослідників, має прийти «держава загальної праці» або «держава реальної праці» [5, с. 10].

4. Вплив глобалізації на окремі країни визначається комплексом суперечливих факторів, у тому числі. місцем нації-держави у міжнародному поділі праці, позицією щодо міжнародної системи законодавства, взаємовідносин з основними міжнародними організаціями.

5. Процеси інтеграції і децентралізації виступають дієвим інструментом держави, що створює умови для визрівання інтернаціоналізованих циклів відтворення як плацдарму для прориву до світового доходу.

Пріоритетними для національних систем регулювання економіки в процесі глобалізації виступають такі функції держави:

— визначення і реалізації стратегічних національних інтересів, формування національної моделі соціально-економічного розвитку, здатної забезпечити органічне включення економіки країни у транснаціональні відтворювальні процеси;

— сприяння інституційним змінам, спрямованим на утвердження загальноцивілізаційних засад соціально орієнтованого устрою ринкового господарства;

— підвищення національної конкурентноздатності, стимулювання інноваційного розвитку, «вирощування» підприємств — національних лідерів, конкурентоспроможних на світових ринках, лобювання інтересів вітчизняних товаровиробників на міжнародних тендерах, активної участі у міжнародних дебатах щодо принципів і правил світогосподарських відносин, впливу на поточну діяльність міжнародних економічних організацій;

— захисту національної безпеки, попередження фінансової спекуляції, контролю над ключовими ресурсами та галузями економіки з метою протидії негативним проявам глобалізації, захисту від зубожіння, міжнародної злочинності та тероризму [6, с. 286—287].

Антикризова система управління економікою в умовах глобальних ризиків покликана виконувати роль формуючої, креативної сили, спрямовуючого вектора соціально-економічних трансформацій. Вона повинна задавати необхідні параметри для успіш-

ної самоорганізації, саморозвитку національної економіки і суспільства трансформаційного типу, інтеграції в глобальну систему світового господарства з урахуванням стабільного забезпечення добробуту і безпеки громадян.

Література

1. *Бурлачков В. К.* Государственное регулирование экономических процессов и глобальный кризис / Государственное регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйствования: пятая Международная научно-практическая конференция (Минск, 23—24 апреля 2009 года): сб. науч.ст.: В 2-х ч. Ч.1. — Мн.: Акад. упр. При Президенте Респ. Беларусь, 2009. — 379 с.

2. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2009. — 687 с.

3. *Пасхавер А. И.* У нас нет возможности усиливать влияние государства на экономику // Профиль. — 2009. — № 08 (77) Февраль. — С. 43.

4. Авторитаризм развития: генезис, функции, перспективы // Мировая экономика и международные отношения. — 2005. — № 5. — С. 30—46.

5. *Силичев Д. А.* Социальные последствия перехода от индустриализма и модерна к постиндустриализму и постмодерну // Вопросы философии. — 2005. — № 7. — С. 3—20.

6. *Гражевська Н. І.* Економічні системи епохи глобальних змін. — К.: Знання, 2008. — 431 с.

УДК 330.341

А. Н. Броницький

НООСФЕРНОЕ РАЗВИТИЕ КАК УСЛОВИЕ И ФАКТОР ПРЕОДОЛЕНИЯ СИСТЕМНОГО КРИЗИСА

Мировой финансовый кризис, обнаруживший непреодолимый предел функционирования общественного воспроизводства при наличной форме глобализма транснационального капитала требует глубинного сущностного анализа социально-экономической системы.

Значительная, пожалуй, даже определяющая роль духовного производства в становлении постэкономического общества двояка. С одной стороны, уровень развития духовного производства, его подлинных систем позволяет осуществить построение эконо-